

Het opera paradijs

Gustaaf Vossenaar

Duitsland is om statistische redenen het meest opera-achtige land ter wereld. Met meer dan tachtig permanente operahuizen die in een seizoen tussen de zeven- á achtduizend uitvoeringen spelen laat het Italië, toch de bakermat van deze kunstvorm, ver achter zich. De website Operabase, die sinds 1996 veel (maar niet alles) op operagebied registreert, vertelt dat in seizoen 2022 – 2023 in Italië ‘slechts’ 1200 voorstellingen zijn geprogrammeerd.

In het seizoen 2022 – 2023 staan er in Nederland 171 voorstellingen en 36 producties geprogrammeerd. In België staan ook 36 producties op de agenda en maar liefst 267 voorstellingen.
--

Voor jonge zangers die aan het begin van hun carrière staan, is Duitsland een interessante springplank gebleken. Het Duitse systeem is een cruciaal mechanisme geworden waarmee operacarrières gemaakt kunnen worden. Talloze jongere zangers van over de hele wereld hebben een Festvertrag (vast contract) ondertekend – soms is dat een contract voor bepaalde tijd – bij een Duits operahuis waarin ze de kans krijgen verschillende rollen te zingen. Dankzij een grote financiering vanuit de overheid is dit mogelijk: vóór de corona-pandemie besteedden federale, staats- en lokale overheden 2,7 miljard euro aan theater.

Duitsland beschikt over een wijdvertakt netwerk van opera huizen. Natuurlijk zijn er de bekende namen zoals de operahuizen van München, Berlijn, Frankfurt, Hamburg en Dresden maar zeker zo interessant zijn die in de kleinere provinciesteden als Osnabrück, Chemnitz, Essen en Coburg. Er zijn zo’n 100 gemeentelijke theaters waarin naast opera ook andere kunstvormen zoals toneel en poppentheater zijn gehuisvest. De operagezelschappen in deze theaters zijn meestentijds zeer respectabel, hoewel soms wat minder bekend bij het grote publiek. De programmering is vaak interessant omdat men hier ook minder bekende opera’s wil programmeren of de regie hier nog wel eens iets compleet durft te doen. Dit leidt tot soms bizarre maar even zo goed zeer interessante voorstellingen.

Dat de overheid cultuur in het algemeen flink subsidieert heeft ook tot gevolg dat de prijzen voor kaartjes alleszins betaalbaar zijn. Opera is een dure kunstvorm mede door lange voorbereidingstijd, gages voor orkesten, solisten, koor en de salarissen bij het operahuis. In een korte periode moeten deze kosten met voorstellingen worden terugverdient. De vraag die men zich kan stellen is wanneer een voorstelling zich uit de markt prijst en wanneer het eigenlijk alleen nog betaald kan worden door mensen die het zich kunnen permitteren. Duitsers lijken in ieder geval cultuur minnend, mede door de overheid daartoe in staat gesteld. Kaartjes voor *Tannhäuser* in Essen dit najaar variëren tussen de 11 en 49 Euro. Ter vergelijking: een kaartje bij DNO loopt van € 20,- al snel op naar € 130,-. Voor het duurste kaartje in Essen, zit je in Amsterdam 4^e rang.

Hervormingen

Hoelang deze riant subsidies in Duitsland kunnen blijven bestaan is een open vraag: de angst voor bezuinigingen circuleert altijd en studies wijzen op een geleidelijke erosie van de belangstelling voor klassieke muziek. Voorlopig lijkt het systeem echter veilig, waarbij de podiumkunsten algemeen worden beschouwd als een vorm van ‘Lebensmittel’ – als basisvoeding. De Federale Regeringscommissaris voor Cultuur in de regering van Olaf

Scholz, Claudia Roth, kondigde onlangs een verhoging van de kunstfinanciering aan met zeven procent. De Duitse regering draagt cultuur een warm hart toe. In de periode dat Europa in lock-down was als gevolg van de Corona epidemie, werd er direct een steunprogramma opgetuigd voor iedereen die actief was in deze sector. Met cultuur en mevrouw Roth wordt in Duitsland niet snel de kachel aangemaakt. Hoe anders in ons land.

De Duitse ‘Kulturstaatsministerin’ is ook kritisch en laat toch haar invloed wel degelijk gelden. Zo nam zij bij haar bezoek aan de Festspiele eind augustus geen blad voor de mond toen zij vertelde dat er in Bayreuth randvoorwaarden voor aantrekkelijke producties geschapen moesten worden om in de toekomst levensvatbaar te zijn. Of dat kritiek was op de artistieke kwaliteit, liet zij in het midden. Zij beoordeelde de kwaliteit, zowel muzikaal al qua regie, als zeer hoog maar zag toch de noodzaak voor de festivaldirectie om ‘de algemene voorwaarden van het festival zo te ontwerpen dat artistieke excellentie bereikt kan worden.’

Claudia Roth heeft al aangegeven dat zij in het publiek meer een afspiegeling wil zien van de samenleving. De leiding van het festival zal zich dus in de komende jaren meer om haar publiek moeten gaan bekommeren waarin vooral jongeren ondervetegenwoordigd zijn. Het contract met Katharina Wagner, die als achterkleindochter van Richard Wagner sinds 2015 de leiding heeft over het fortuin op de heuvel, loopt in 2025 af. En Roth heeft al duidelijk gemaakt het niet noodzakelijk te vinden dat het beheer van het festival in handen blijft van de familie. Gesprekken over een mogelijke verlenging van Wagner worden het komend jaar gevoerd. Dan zal ook duidelijk worden of er met het oog op ‘artistieke excellentie’ in de programmering veranderingen doorgevoerd gaan worden.

Inmiddels is bekend dat Daniel Gatti terugkeert in Bayreuth. Hem is gevraagd in 2025 een nieuwe productie van *Meistersinger* te gaan dirigeren. Behalve Gatti maakt ook Semyon Bychkov zijn rentree die in 2024 *Tristan und Isolde* zal gaan dirigeren. Een aankondiging die op een opvallend moment kwam. Juist bij aanvang van de Festspiele in juli kwam naar buiten dat jarenlang grensoverschrijdend gedrag op de Groene Heuvel heeft plaatsgevonden. Verschillende vrouwen, waaronder Katherina Wagner, zouden slachtoffer zijn geweest van verbale en fysieke intimidatie.

Tegen dat licht werd dus eind augustus aangekondigd dat Gatti terugkeert in Bayreuth. Gatti, vier jaar geleden bij het Koninklijk Concertgebouw Orkest ontslagen wegens vermoedens van seksuele intimidatie, lijkt daarmee weer enigszins in gratie aangenomen. Ook omdat hij vanaf 2024 aantreedt als chef-dirigent van Staatskapelle in Dresden als opvolger van Christian Thielemann.

En zo oefent opera in Duitsland als eerbiedwaardige kunstvorm in meerdere opzichten zijn aantrekkingskracht uit. Een kunstvorm die steeds aan verandering onderhevig is.

(Dit artikel is ontsproten aan een idee en publicatie van Alex Ross dat in de zomer van 2022 in ‘The New Yorker’ verscheen.)